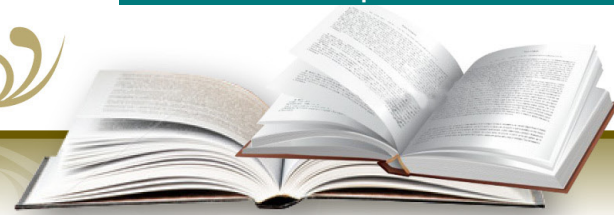

תורה והוראה

469

פרשת מטות תשע"ט

קורא יקר,

בתחילת הפרשה אני מתוודעים לכוחו של הדיבור - שהרי תרי"ג מצוות ניתנו להם לישראל, עליהן אין להוסיף ומהן אין לגרוע, ולמרות זאת מצווה אחת ישנה המוסיפה לאדם חיובים ואיסורים אשר אינם כלולים בתרי"ג מצוות.

על מצווה זו נאמר: "איש כי ידור נדר לה' ... ככל היוצא מפיו יעשה" - לפני הנדר היה הדבר מותר לאדם, והנה משקיבל עליו במבטא שפתיו את הנדר נאסר עליו הדבר בלאו של "לא יחל דברו" וב"עשה" של "ככל היוצא מפיו יעשה".

דיני נדרים מדגימים לנו את כוח הדיבור, הכוח המפריד בין מעלת האדם לבין הבהמות. המשמעות העצומה של דיבור האדם מונח בכך שכוח הדיבור מוציא לפועל את העומק הפנימי ביותר שטמון באדם: את כוח הדעת.

עד שהאדם מדבר, עובר הדיבור משלב המחשבה, עבור דרך הרהור, ועד מעשה הדיבור עצמו. דרך הדיבור, אדם מעביר משמעות מתוכו החוצה - משמעות שהינה יציר כפיהן של חכמתו ובינתו, משמעות המיוחדת למעלתו כאדם.

המדרש תולה את סיבת הגלות הראשונה באיסור לשון הרע; אפילו הסיבה הראשונה שהביאה את יוסף מצרימה הייתה "דיבת רעה" שהוציא על אחיו. כך הגלות האחרונה, שעדיין סובבת אותנו, הרי היא תולדת חטא הלשון: "על קמצא ובר קמצא חרבה ירושלים".

עד כמה שפגומים אנו בדיבורינו, פגומים אנו במהותנו; ועד כמה שפגומים אנו במהותנו, פרודים אנו בנפשנו, כי שלמות הנפש היא היא שלמות האומה.

יה"ר שזכה - בזכות תיקון חטאי הדיבור - בקרוב לשים את צרותנו מאחורינו, ולראות מהרה בקיבוץ גלותנו, בבניין מקדשנו, ובגאולה שלמה.

מאמר השבוע עוסק בהלכת "מראית עין", הגדרתה ודיניה. האם החשש של מראית עין קשור להיותנו למעלה מכל חשד, או שעניינו חשש שאחרים ילמדו ממעשנו? איזו נסיבות נאמר האיסור, ובאיזו נסיבות אין לחשוש אליו? האם מותר לאכול במסעדה שאינה כשרה? ומה הדין במעשה שנעשה בפרטיות, הרחק מהעין הציבורית? בשאלות אלו, ועוד, נדון במאמר השבוע.

ומה יגידו אחרים? הלכות "מראית עין"

פרשת מטות מזכירה את ההבטחה של שבטי גד וראובן לצאת למלחמה לצד אחיהם. בסיום הפרשיה, משה רבנו מצהיר בפני השבטים: "ונכבשה הארץ לפני ה' ואחר תשבו והייתם נקים מה' ומישראל" (במדבר לב, כב).

חז"ל (במשנה, מסכת שקלים ג, ב) מפרשים את המילים "והייתם נקיים מה' ומישראל" בתור עיקרון כללי שעל כל אדם לשמור: עליו להתנהג תמיד באופן שיהיה נקי בין כלפי הקב"ה, ובין כלפי חבריו. עלינו לדאוג לכך שיהיו מעשינו "נקיים" - לא רק שלא נחטא, אלא אף שלא נצטייר כחוטאים בעיני אחרים. לאור הלימוד מהפסוק, כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד, סימן פב) שעניין "נקיות" זו אינו רק המלצה, אלא דין תורה מלא.

ההלכה הקשורה לכך מכונה על-ידי חז"ל בשם "מראית עין", ונקדיש את מאמר הנוכחי לבידור עניינה - הגדרתה ודיניה. האם החשש של מראית עין קשור להיותנו למעלה מכל חשד, או שעניינו חשש שאחרים ילמדו ממעשנו? איזו נסיבות נאמר האיסור, ובאיזו נסיבות אין לחשוש אליו? האם מותר לאכול במסעדה שאינה כשרה? ומה הדין במעשה שנעשה בפרטיות, הרחק מהעין הציבורית? נדון בשאלות אלו, ואחרות, בהמשך הדברים.

להסיר חשד

המשנה (שקלים, שם) מלמדת הלכה מרחיקת-לכת בנוגע למראית עין. לפי המשנה, אסור תורמי הלשכה (בבית המקדש) להיכנס לבית האוצר עם בגדים שיש אפשרות להחביא בהם כספים: "לא בפרגוד חפות, ולא במנעל, ולא בסנדל, ולא בתפלין, ולא בקמיע, שמא יעני, ויאמרו מעון הלשכה העני, או שמא יעשיר, ויאמרו מתרומת הלשכה העשיר".

פיו על פיהם וישתה, מפני שנראה כמנשק לעבודת כוכבים". רש"י מפרש: "מפני מראית עין, שהרואהו חושדו בדבר עבירה".

בדומה לדברי רש"י, שמתוכם מבואר טעם למראית עין מפני החשד, בתשובות הגאונים (סימן סד) נקבע שאיסור מראית עין הוא משום "דלא אתי ישראל לידי חשד שהוא עושה מלאכה".

לגרום חטא לאחרים

בנוגע לאיסור על שתיית דם דגים מתוך קערה (כמבואר בכריתות כא, ב), רש"י מבאר טעם אחר לאיסור: מפני שאחרים יחשבו את הדם לדם בהמה, ויבואו לחשוב שמותר לשתות דם. כאן מדובר לא בחשד, אלא בגרימת חטא לאחרים.

הרב משה פיינשטיין (שו"ת אגרות משה או"ח ח"ב, סימן מ) קובע על דרך זו שעיקר איסורו של מראית עין הוא מפני החשש שהרואה יחשוב שנעשה מעשה איסור, ויסבור שאותו מעשה אינו איסור אלא היתר. מלבד איסור זה, יש איסור נוסף של 'חשד' - מצוות התורה של "והייתם נקיים מה' ומישראל", שכאמור מהווה לשיטתו מצווה מן התורה.

מתוך הבחנה זו, מבאר הרב פיינשטיין את העובדה שלפעמים מזכירה הגמרא איסור מראית עין, ואילו במקומות אחרים מזכירה הגמרא רק עניין של חשד, ולא איסור מראית עין.

ברכה על מצווה משום מראית עין

השלכה אפשרית של הנידון הנ"ל היא שאלת ברכה על מצווה שעיקר יסודה הוא מראית עין.

למרות שבן פקועה - עובר הנמצא חי במעי אמו לאחר שחיטת האם - אינו חייב בשחיטה מן התורה, תיקנו חז"ל שחייב בן פקועה בשחיטה, מפני מראית עין (חולין עה, ב).

ברמ"א (יו"ד יג, ד) פסק כדעת הרשב"א (ח"א, סימן תקכה) שיש לברך על שחיטה זו, כיון שכך תיקנו חז"ל. אולם, בהלכות חנוכה, בנוגע לחיוב להדליק נרות חנוכה בשני פתחים שונים "מפני החשד", פסק הרמ"א (או"ח תרעה, ח) שאין לברך על ההדלקה הנוספת.

ייתכן שיש לחלק בין המקרים בכך שבנוגע לבן פקועה מדובר בתקנת חז"ל שנתקנה מפני מראית עין וחשש איסור - ולכן יש לברך על השחיטה - ואילו בנרות חנוכה מדובר בחיוב שחייבו חז"ל מפני החשד בלבד (ולא מפני "מראית עין"), אבל לא בתקנה מלאה (נרות חנוכה), ולכן אין מברכים על ההדלקה שמפני החשד.

יש לציין שבשו"ת חתם סופר (יורה דעה רמח) כתב שאין לברך

מפני החשש לכל חשד, תיקנו חז"ל שבגדי הגזברים יהיו תפורים באופן שלא יתאפשר שום חשד של הוצאת כספי הלשכה לצרכם הפרטי, ואפילו לא הרשו להם להיכנס בתפילין שעל ראשם.

המשנה מבארת את הסיבה לכך: "לפי שאדם צריך לצאת ידי הבריות כדרך שצריך לצאת ידי המקום, שנאמר 'והייתם נקיים מה' ומישראל, ואומר (משלי ג): 'ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם'".

הלכה זו, לצד הלכות נוספות, מדגישות את הגישה המחמירה של חז"ל ביחס למראית עין: עלינו לדאוג שמעשנו יהיו למעלה מכל רבב וחשד. משימה זו אינה מהקלות. בליקוטי חתם סופר (ח"ו, ליקוטים על הש"ס, סימן נט) כתב שקל יותר להיות נקי בפני הקב"ה מאשר בפני אחרים, "כי הם חושבים מחשבות זרות, ועונשו יותר קשה מאד מאד עד לאין מספר ממי שאינו יוצא ידי שמים ח"ו".

עלינו לדאוג אפוא לתדמית נקייה בפני אחרים, כפי שעלינו להיות צדיקים ונקיים בפני המקום. אך כיצד עלינו לעשות זאת? מהם ההגדרות והפרטים של עיקרון "והייתם נקיים"?

דוגמאות של מראית עין וטעמן

במספר מקומות תיקנו חז"ל איסור ספציפי בשל הבעיה של מראית עין.

איסור ידוע אחד הוא תקנת חז"ל (שבת קמו, ב) שלא לתלות בגדים בשבת: "מי שנשרו כליו בדרך במים, שוטחן בחמה אבל לא נגד העם". רש"י מבאר: "פן יחשדוהו שכבסן בשבת", ובגמרא מבואר שאסור זה נתקן בשל החשש של מראית עין. יש לציין שההלכה נאמרת גם במקום שכל השכנים מכירים את האדם בתור אדם שמקפיד על קלה כחמורה: איסור שנתקן בשל מראית עין אינו מחלק בין אדם אחד לחברו.

דוגמה נוספת היא של גבאי צדקה. אסור לגבאי צדקה לפרוט כספי צדקה לבד, והוא חייב לפרוט את כספר הצדקה אצל אחרים. הסיבה לכך היא שאנשים עשויים לחשוב שהוא נותן לעצמו שער מועדף על חשבון קופת הצדקה (בבא בתרא ח, ב; שולחן ערוך, יורה דעה רנז, ב). יצוין שבדוגמה זו חז"ל אינם מזכירים לשון "מראית עין", ורק מציינים את החשד שבדבר.

במקרה נוסף, חז"ל (עבודה זרה יב) קובעים שאסור להתכופף ולהשתחוות בפני מעיין המושך לפני פסל של עבודה זרה, מחשש מראית עין, שכן נראה האדם כאילו הוא משתחוה לעבודת כוכבים. על אותה הדרך, "פרצופות המקלחין מים לכרכין, לא ינח

על ברית מילה שנעשית אך מפני מראית העין (במקרה של מי שמשוך בערלתו). בשו"ת רב פעלים (ח"א, סימן מ) כתב שדבריו לכאורה עומדים בסתירה לפסק הרמ"א בדין שחיטת בן פקועה.

לאכול במסעדה לא-כשרה

שאלה שנשאלת לעתים קרובות היא אם מותר להיכנס למסעדה לא כשרה, כגון לצורך שימוש בשירותים, לאכול מזון כשר, או לצורך פגישה עסקית: האם הכניסה לצרכים אלו מותרת, או שמא יש בה משום מראית עין?

שאלה מעין זו נידונה על-ידי פוסקים קדומים בנוגע לפונדק של גויים. נחלקו הרמ"א והמהרש"ל (ים של שלמה, חולין פרק ח, סימן מד) בשאלת אכילת דג מלוח וחמוצים שהוכנו והוגשו על-ידי בעל הפונדק (הלא-יהודי) - כפי שצוין על-ידי הט"ז (יורה דעה צא, ב).

הרמ"א פוסק שבנסיבות אלו מותר לנוסע לאכול מאכלים אלו בצלחות הפונדק, ואילו המהרש"ל קובע שאסור לעשות כן. שתי הדעות לא מזכירות חשש אכילה או חשש כניסה לפונדק מפני מראית עין. בהנחה שמדובר באכילה ברבים, ניתן לכאורה ללמוד מדבריהם שאין חשש מראית עין באכילת אוכל כשר בתוך מסעדה לא-כשרה.

אולם, הרב משה פיינשטיין (אגרות משה, או"ח ח"ב, סימן מ) פוסק שאסור להיכנס למסעדה לא-כשרה, מפני חשש מראית עין, כיון שיחשדו בו שאוכל אוכל לא כשר.

בימי קדם, פונדק לא-יהודי שימש כמקום לינה ומחסה, ולא רק מקום אכילה. משום כן, יהודי הרואה את חברו נכנס לפונדק היה יכול להניח שמדובר במי שמחפש מקום לינה, ושאינו לו שום כוונה לאכול - וגם אם לאכול (מתוך כורך המציאות), בוודאי שלא לאכול אוכל לא כשר.

כך בימינו, אין איסור מראית עין בכניסה למלון לא-יהודי, מפני שעוברים ושבים הרואים את הנכנס ניחו שמדובר במבקר במלון, ולא במי שבא כדי לאכול מזון לא כשר.

בניגוד לבית מלון ופונדק, הסיבה המרכזית שעבורה אנשים נכנסים למסעדה לא-כשרה היא כדי לאכול אוכל לא-כשר. לכן, פסק הרב פיינשטיין שאסור להיכנס, מחשש למראית עין.

מקרים חדשים של מראית עין

שאלת הכניסה למסעדה שאינה כשרה מעלה את השאלה הכללית באשר לתקנת תקנות חדשות של מראית עין, שלא נתקנו על-ידי חכמים. האם יש לנו כוח לחדש איסורים מפני מראית עין, שלא

אסרו רבותינו? בשאלה זו נחלקו הרשב"א והפרי חדש.

כאמור לעיל, חז"ל אסרו שתיית דם דגים מתוך קערה, למרות שאין בכך שום איסור מן התורה, מפני החשש שיתבלבל בעיני הרואה עם דם בהמה. על-פי איסור זה, אסר הרשב"א (חלק ג, סימן רנז) בישול בשר בחלב אישה, אף-על-פי שמין הדין חלב אישה אינו 'חלבי' (אלא פרווה), מפני חשש מראית עין.

על דרך זו, הרמ"א אוסר בישול בשל בחלב שקדים - מפני הדמיון שבינו לבין חלב פרה. מותר לבשל בשר בחלב שקדים, ולהגישו לאכילה, רק אם מניחים חתיכות שקדים בתוך ה'חלב', באופן שברור שמקורו אינו פרה אלא שקדים (רמ"א, יורה דעה פז, ג).

מנגד, הפרי חדש חולק על הלכה זו, ופוסק שאין לנו להמציא מקרים חדשים של מראית עין, אלא אין לנו אלא מה שאסרו חז"ל. הסכמת הפוסקים הוא להחמיר בכך, כדעת הרשב"א והרמ"א.

יש לציין שגם הפרי חדש מתייחס למצבים שאינם חדשים, כגון עניין חלב שקדים שאינו דבר חדש, והיה קיים מעולמים. כאשר מדובר במצב שכלל לא היה קיים בזמני חז"ל, כל הדעות יסכימו שיש כוח בידינו לאסור מפני מראית עין.

חלב צמחי לאחר סעודה בשרית

לאור הלכה זו, היה מקום לכאורה לאסור את השימוש בחלב צמחי לאחר סעודה בשרית, מפני החשש שהרואה יחשוב שמדובר בחלב פרה. רק באופן שמוגש החלב מתוך הקרטון המקורי, שעליו מסומן בבירור שמדובר על חלב צמחי ולא חלב פרה, יהיה היתר להשתמש בחלב.

אולם, הרב עובדיה יוסף (יביע אומר, חלק ו, יורה דעה סימן ח) פוסק שמוותר למסעדה להגיש חלב צמחי יחד עם קפה לאחר סעודה בשרית, ואין צורך שיהיה הקרטון מונח ליד הקפה כראיה שמדובר על חלב צמחי. הסיבה לכך היא שכיום, חלב צמחי (כגון חלב סויה, וכדומה) שכיח מאד, כך שאין בכך חשש של מראית עין - אנשים יניחו שאכן מדובר בחלב צמחי, ולא יחשדו שמדובר בחלב פרה.

הלכה זו מבוססת על דברי השולחן ערוך (יורה דעה רצח, א) בדין לבישת כלאיים. למרות האיסור, מפני מראית עין, ללבוש בגדים המערבים משי עם צמר (מפני החשש שהרואה יחשוב את המשי לפשתן), פסק המחבר שכיום "משי מצוי בינינו, והכל מכירים בו - לפיכך אין בו משום מראית העין, ומותר עם הצמר ועם הפשתן".

באותה מידה, פסק בשו"ת חשב האפוד (חלק א, סימן כ) שמותר למרוח מרגרינה בתוך כריך עם בשר, מפני שדבר רגיל הוא למרוח מרגרינה על לחם. כך גם בשו"ת שבט הלוי (ח"ח, סימן קנז) הורה

שמותר לאכול שניצל פרווה עם גבינה, ואין לחוש בו משום מראית עין.

גילוח ולבישת פאה נוכרית

הרב משה פיינשטיין נוקט בדרך דומה כדי להתיר גילוח ולבישת פאה נוכרית, שאין בהם משום מראית עין. הוא פותח בשו"ת אגרות משה (אבן העזר חלק ב, סימן יב): "נכון לעניות דעתי אף שאיכא מאן דחושש לאסור פאה נכרית משום מראית עין, עיין בעטרת זקנים או"ח סימן ע"ה, מכל מקום רוב רבותינו, וגם מאלו שסומכין עיקרי ההוראה עליהם מתירים, והם הרמ"א שם ובסימן ש"ג בדרכי משה והמג"א והפמ"ג, וכן משמע גם מהגר"א שסובר כן שלא אסרו בזה משום מראית העין".

הרב פיינשטיין מסביר שאין לחשוש משום מראית עין, מפני שדבר ידוע הוא שגושים לובשות פאות, ולא יבוא אדם לחשוש בהן שהולכות בגילוי ראש: "יש עוד טעם גדול במה שלא אסרו בפאה נכרית, דכיון דידוע לכל שיש ללבוש פאה נכרית שתהיה נדמית כשערות האשה עצמה, אין לאסור, דמה"ת (דמהיכא תיתי) יחשדוהו הוראים מרחוק ואלו שאין מסתכלין כל כך בנשים... והוראים אותה בקרוב ומסתכלין הרי ברוב הפעמים יכירו שהיא פאה נכרית".

הרב פיינשטיין ממשיך לבאר שגם במקום שלא ניתן לזהות אם מדובר בשיער אמיתי או בפאה, הרי שיש מספיק נשים שאינן מכסות את שערותיהן (כך היה לכל הפחות בארה"ב של לפני שני דורות), כך שלא יבוא אדם ללמוד מכך להתיר את ההליכה בגילוי ראש. לאחר מכן, ממשיך הרב פיינשטיין לדון במכונות גילוח: "וטעם זה הוא גם על מה שלא אסרו לגלח במספרים כעין תער (מכונות גילוח) ובסם, שנמי כיון שידוע שאפשר לגלח כעין תער בדבר המותר, לא יחשדוהו".

על-פי עקרונות דומים, פוסק הרב פיינשטיין (שו"ת אגרות משה, אבן העזר חלק ג, סימן יט) שמותר לאדם לישון בביתה של אלמנה כשהיא איננה בבית. כיון שיש דרכים רבות שבהן יכול אדם להבטיח שלא יהיה איסור ייחוד בשהותו בבית אלמנה, הרי שאין כאן מראית עין של איסור במידה מספיקה כדי ליצור איסור, תוך שהוא קובע שכאשר יש מיעוט ניכר של נסיבות של היתר, גם נגד רוב נסיבות של איסור, לא יחול איסור מפני מראית עין.

מראית עין "בחדרי חדרים"

הגמרא (עבודה זרה יב, א) מביאה את דברי רב, האוסר מראית עין אפילו "בחדרי חדרים": "והאמר רב יהודה אמר רב: כל מקום שאסור חכמים משום מראית עין, אפילו בחדרי חדרים אסור".

למרות שבכמה מקומות אנו מוצאים דברי תנאים ואמוראים שלכאורה אינם עולים בקנה אחד עם דברי רב (עי' במשנה, שבת כב, ד, ובגמרא דף קמו; ביצה ט, א; חולין פרק ב, משנה ט; כתובות ס, א; ועוד), כמה פוסקים הביאו את דברי רב להלכה. כך מבואר בדברי התוספות (שבת סה, א) והרא"ש (שבת פרק כב), ומכאן הוראה למעשה שדברים שיש בהם משום מראית עין אסורים אפילו בפרטיות הבית (שולחן ערוך, אורח חיים שא, מד).

אולם, פוסקים לומדים מתוך מקורות חז"ל להגביל את הלכת מראית עין בחדרי חדרים. הלכה חשובה, שנפסקה בדברי התוספות (כתובות ס, א) קובעת שמראית עין הנוגעת לאיסור דרבנן אינה נוהגת בחדרי חדרים. במשנה ברורה (שא, קסה) מביא קולא זו, ומבאר (בביאור הלכה) שיש להקל בכך, בפרט לאור דעות הפוסקים שחולקים להלכה על עיקר הלכת מראית עין בצנעה.

כיון שאיסור מראית עין בחדרי חדרים קלה יותר מאיסור מראית עין ברבים, פסק הרמב"ם (יום טוב ב, ו) שלמרות שאסור לגרור סולם ביו"ט ממקום למקום (ברשות הרבים, מפני שהרואה יחשוד בו כבא לתקן בחג), מותר לעשות כן בתוך הבית, לצורך שמחת יו"ט. על אותה הדרך, פסק בשו"ת אגרות משה (שם) שלמרות שאסור לאכול במסעדה לא-כשרה, מפני מראית עין, מותר להיכנס למסעדה לא-כשרה בשעת הדחק (כגון שרעב מאד, או שצריך בדחיפות להשתמש בשירותים), בתנאי שעושה כן בצנעה, באופן שלא ירגישו בו אחרים.

דברים המותרים שאנשים חושבים שהם אסורים

יסוד חשוב בדיני מראית עין הוא שאין צורך לחשוש מלעשות דבר של היתר, שאחרים חושבים בטעות שיש באותו הדבר מעשה איסור.

יסוד זה נאמר על-ידי הרב משה פיינשטיין (אגרות משה, אורח חיים חלק א, סימן צו) בנוגע לנסיעה ברכב בערב שבת, לאחר שעת הדלקת הנרות. לדבריו, אין איסור על נסיעה ברכב כאמור (כמובן לפני השקיעה), כי "איסור מראית עין הוא רק בדבר שנעשה זה ברוב הפעמים באופן האסור, והוא עושה זה באופן המותר. אבל לעשות דבר היתר מפורסם בשביל איזה אנשים שיטעו לחשוב שהוא דבר איסור, לא אסור".

עם זאת, סיים הרב פיינשטיין בגודל ענוותנותו: "אבל מכל מקום כיון שמעלת כבודו כותב שיש ח"ו קלקול לאיזו נשים ואנשים, שידמו שיש בזה זלזול לשבת קדש, אראה בלא נדר שלא ליסע עוד ברכב משעת הדלקת הנרות".

סיכום

העיקרון של מראית עין מלמד אותנו כיצד עלינו להיות רגישים לא רק לצדקת מעשנו בפני הקב"ה, אלא אף לצדקתם בפני אחרים. לעתים אנחנו אומרים לעצמנו ש"לא אכפת לנו מה שאחרים חושבים עלינו - העיקר שאנחנו עושים את הדבר הנכון". אך חלק מ"לעשות את הדבר הנכון" הוא גם לדאוג לכך שאחרים לא רואים בנו בעלי עבירה.

התורה מדברת לקהילה של עם ישראל, ולא ליחידים ובודדים; כל אדם עובד את הקב"ה בדרכו, אך הוא עושה זאת ביחד עם אחרים, בתוך קהילה. ובתור קהילה, עלינו לדאוג לא רק לעשות טוב מהותי, אלא גם לשמירה על פרהסיה ציבורית שיש בה צביון של צדק ויושב. עיקרון מראית עין מזכיר לנו אפוא לחשוב לא רק על צדקת עצמנו, אלא גם על הדרך שבה אחרים, היוצרים אתנו קהילה אחת, רואים אותנו.

שו"ת הלכתי

מתוך השאלות שנשאלו באתר האינטרנט din.org.il בשבוע האחרון

מזוזה בקראוון שיש חשש שנמכר לגוי

שאלה:

קראוון משרדים שנמכר לסוחר והוא סוחר בו הלאה. האם אפשר להוציא את המזוזות לפני שמוכרים לסוחר, שמה יגיע הקרוון לגוי?

תשובה:

שלום וברכה

אם יש חשש שאכן הקראוון ימכר לגוי, ואין דרך לפקח על כך דרך הסוחר הנ"ל, יש להסיר את המזוזות, מצד האיסור לתת מזוזה לגוי ומחשש שמא תבוא לידי בזיון.

מקורות:

על האיסור לתת מזוזה לגוי אלא אם כן יש חשש שיבואו לידי איבה, ראה מהרי"ל הל' מזוזה אות ד, ובשו"ת החדשות (סי' קכג), ושם כתב לאסור אפילו אם יש בזה חשש איבה, וכדעתנו פסק האוה"ח"ק בספרו ראשון לציון, וכפי שציין בפתח הדביר (או"ח ח"א על סי' ב דף יג ע"ג ד"ה אלא, ונראה מדבריו שם שחושש לדעתם אפילו במקום איבה).

אולם הרמ"א בדר"מ ובשו"ע ולבוש (יו"ד סי' רצא ס"ב) כתבו שבמקום של חשש איבה או שירע לו מותר, ועי' שו"ת באר שבע (סי' לו, וציין לדבריו בפ"ת סק"י) שכתב להאריך בטעם שרבי שלח לגוי מזוזה, וכתב שם שרק במקום של איבה וכד' מותר לתת לו ולא באופן אחר, וע"ע בשו"ת גינת וורדים (או"ח כלל ב סי' כח) שהאריך בזה גם כן שאסור לתת לגוי מזוזה, ויש בזה משום הורדה מקדושתה, אמנם הכנסת הגדולה (יו"ד סי' רצא) רצה לומר שבגוי שאינו עובד ע"ז יש להקל, וסמך על דברי הבאר שבע (שם) שמצדד להתיר.

אולם ראה בשו"ת רב פעלים (ח"ד יו"ד סי' כה) שהאריך בזה וחלק על דבריו שהרי הבאר שבע רק כתב זאת בתור צד אך לא הכריע להקל כך רק במקום שיש בו איבה ולא בסתם, וראה שם שהביא מדברי בעל השואל ומשיב (יד שאול על יו"ד סי' רצא) שהוכיח לפי בעל השאלות שהמעשה של רבי וארטבן היה שכתב לו מזוזה במיוחד שכתובה שלא לשם קדושת מזוזה ואותה שלח לו בתורת קמיע [וראה עוד בזה בוילקט יוסף (קובצי הרבנים מהונגריה, שנה ד סי' צג) במאמרו של הר"מ קעניג צ"ל שהאריך אם ארטבון היה יהודי או גוי, וגם הביא שם הסברא שאולי שלח לו מזוזה פסולה ודחה זה.

העפתי כדור בזמן משחק כדורגל

שאלה:

אם העפתי כדור במשחק כדורגל למקום שניתן להגיע אליו בשעת הדחק, האם אני צריך לשלם נזיקין?

תשובה:

שלום וברכה,

במגרש משחקים אמורים לתת בעיטות לכדור, לכן אם לא היה בעיטה חריגה והכדור עף, מסתבר שהבועט פטור. אם הבועט בעט בעיטה חריגה והעיף את הכדור מהמגרש, אם הכדור נפל למקום אבוד לגמרי, נחשב למזיק בידיים - וחייב לשלם. ואם נפל למקום שניתן להוציאו, אך הוצאת הכדור כרוך בהוצאה כספית - לחתוך גדר וכדו', לדעת מרן השולחן ערוך חייב לשלם. ולדעת הרמ"א פטור מדיני אדם וחייב מדיני שמים. אם הוצאת הכדור כרוך בטרחה בלבד, אין חיוב תשלומים, אך ראוי שהבועט יטרח להחזיר את הכדור למגרש. בהצלחה.

מקורות:

בעט בכדור בצורה רגילה ולא חריגה מסתבר שהבועט פטור וכדברי הרמ"א (שו"ע חו"מ סימן שעח סעיף ט) "בחורים הרוכבים לקראת חתן וכלה והזיקו זה את זה ממון חבירו דרך שמחה ושחוק, וכן בשאר דבר שמחה, הואיל ונהגו כן, פטורין". אך אין זכות לבעוט בעיטה חריגה, אום בעט בצורה חריגה ונפל למקום שלא ניתן להוציאו חייב מדין מזיק בידיים, ולמרות שהכדור קיים, אך היות ולא ניתן להגיע אליו נחשב מזיק בידיים. וכמבואר בנתיבות סימן רצא ס"ק ז. וסימן שא ס"ק א. אם הוצאת הכדור כרוך בהוצאה כספית, שווה דינו לדחף מטבע לים וצריך אומן להוציאו - ראה שו"ע סימן שפו סעיף א וסעיף ג.

שבת במקום שיש אור הנדלק על ידי חיישנים בחדר מדרגות

שאלה:

שלום אני יהיה בחו"ל בשבת בדירה שהכל שם מכני, אבל חדר המדרגות נדלק אור לפי חיישנים שמזהים כניסה. האם זה מותר? והאם יש חילוק בין שבת ביום שזה פסיק רישא דלא ניחא ליה או לבין ליל שבת? ומה העצה בזה? תודה רבה!

תשובה:

שלום רב

אינני יודע פתרון לבעיה זו. נראה שחייבים לבקש מהשכנים שבשבת המנגנון הזה לא יפעל.

מקורות:

בספר מאור השבת ח"ד סי' י"ד הערה קל"ח כתב בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל, שבמקום צורך גדול, כגון אדם שנכנס לבית הכסא ונדלק האור, ועתה הוא יודע שאם יצא יכבה האור מיד, יש להקל לצאת מהמקום אף שהאור עתיד לכבות. טעם ההיתר משום שהוא פסיק רישא דלא ניחא ליה באיסור דרבנן, והרי זה מותר במקום צער, כמבואר במשנ"ב סי' שט"ז ס"ק ה' בשם החיי אדם. ולכן, אם לא מדובר במנורת ליבון שיש בה אש ממש, אלא חשמל פלורוסנטי או לד שלדעת הרבה פוסקים אינו אלא מדרבנן, יתכן

שהיה ניתן להקל בזה במקום צער [ודאי אין להתיר כך באופן קבוע, אלא כגון במקרה הנ"ל שאדם נכנס לבית הכסא ורק אז נודע לו הדבר, ולא באופן קבוע. דומה הדבר למה שאמרו לענין ההיתר של כבוד הבריות, שלא התירוהו חכמים אלא באופן שבאונס אירע הדבר, אבל מי שידע בערב שבת שיצטרך להכין אבנים לקינוח בית הכסא ולא הכין, אסור לו לעשות כן בשבת, ולכאורה גם בפסיק רישא שהקלו במקום הצער יש להחמיר בזה, וחייבים למצוא איזה סידור שלא ידלק האור הזה בשבת] הבעיה שכאן בלילה זה ודאי ניחא ליה, וגם ביום אני לא בטוח שלא ניחא ליה, אם אין חלונות ממש מאירים אני מאמין שבמשך השבוע האור מסייע וניחא ליה, כך שמה שמחמת איסור שבת הוא מעדיף להסתדר באור המועט שיש בכל זאת ביום, לא הופך את זה ללא ניחא ליה....

לגבי אור שדולק בבנין מחמת מעבר ברחוב הסמוך לבית, או מצלמות אבטחה המופעלות באופן זה [דבר המצוי כיום כמעט בכל קרן רחוב] כתבו הפוסקים, שהואיל והאדם אינו מודע לכך ואין כאן מלאכת מחשבת כלל, אין בזה כל בעיה, וכפי שצילומי לוויין מרוחקים לא יאסרו עלינו את התזוזה בשבת כאן על כדור הארץ.

ראה עוד בארחות שבת פרק כו סעיף לא.

להכנס עם גוי שהולך לצורך עצמו והאור בלאו הכי נדלק מחמתו זה כבר יותר קל, אבל אני לא יודע אם יתאפשר לך דבר כזה...

(שאלה זו נשאלה בשבוע שעבר, ונפלה שגגה בתשובה, לכן אנו פרסמים שוב את השאלה והתשובה)

להגיש עבודת גמר שנעשתה על ידי אחר

שאלה:

האם אפשר לשלם לאדם שיעשה בשבילי את עבודת פרוייקט הגמר של הלימודים וכמובן שהוא ישב ויסביר לי איך הוא עשה כל פרט ופרט ולאחר מכן אגש עם אותו פרוייקט....? או שיש בזה גנבת דעת הבריות?

תשובה:

שלום וברכה,

למרות שאתה לומד את החומר כנדרש ומרגיש שהינך יודע את החומר הנלמד כראוי, יש בזה משום גניבת דעת אם אתה מעתיק בצורה כזו או אחרת את פרויקט הגמר. שינויים קוסמטיים אינם נחשבים לעבודה שלך. ועובדה היא, שאם הבוחנים ידעו שהעבודה עצמה נערכה ע"י מישהו אחר, ואתה עשית בו רק שינויים קוסמטיים פה ושם, לא יעבירו לך את העבודה.

הסיבה לכך שזה נחשב לגניבת דעת הוא משום שחלק מהמבחן הוא עצם הכשרון לערוך לכתוב עבודת גמר כראוי. ואת זה לא הוכחת שאתה ראוי לכך אם אתה לוקח ממישהו אחר.

בנוסף, צריכים לזכור, שעבודת גמר אינו רק מול המוסד או המדינה המעניקה לך את התואר עבור עבודה זו. אלא גם מול מעסיקים בעתיד שיתכן שיקחו אותך לעבודה רק בגין התואר שיש בידך, והם מצפים שהתואר הושג ביושר. כלומר, אילו היו יודעים כיצד השגת את התואר, יתכן שהיו מחליטים להעסיק מישהו אחר במקומך.

יתרה מזו, לפעמים בגלל התואר אתה אולי עשוי לקבל תוספות שכר בעתיד, וזה רק בגין עצם היותך מחזיק בתואר ולא בגלל העבודה עצמה שאתה עובד אצל המעסיק. כאשר תואר זה לא הושג ביושרה.

ראה עוד בשו"ת אגרות משה (ח"מ ח"ב סי' ל') שנשאל בשאלה זו, וציין את הנימוקים הללו שאין בזה רק משום גניבת דעת, אלא גניבת ממון ממש כהגדרתו, שהרי המעסיקים עשויים להעניק את משכורתם רק בתנאים של בעלי תואר כראוי כפי שצינו. ראה עוד שם שהוסיף נימוק לאסור דבר זה משום איסור שקר עי"ש.

בהצלחה.